

פסוקי החנוך והתרבות המחלקת לתרבות תורנית

ג ל י ד נ ו ת ל ע י ר ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת ד"ר נחמה ליבוביץ שנת העשרים ושתיים

בש"ח (תשכ"ג)

ס"ו
שירת הים

א. שאלות מבנה

1. מכילתא ס"ו טז: "אמר אויב ארדוף אשיג" - זה היה תחילת הפרשה (=השירה), ולמה נכתב כאן? שאין מוקדם ומאוחר בתורה. כיוצא בו (ישעיהו ו') "בשנת מות המלך עוזיה" - זה היה תחילת הפרשה, ולמה נכתב כאן? לפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה.

א. הסבר, למה צריך היה פסוקנו להיות "תחילת השירה" - לפי דעת המכילתא?

ב. הכלל ש"אין מוקדם ומאוחר בתורה" מלמדנו שלא תכרחי הוא לכתוב את פסוקנו בתחילה, אך עדיין אינו מפרש למה נכתב דוק במקום זה. הסבר מהו איפוא הסדר שלפניו נקבע הפסוק "אמר אויב" במקום שנקבע.

2. קאטונן בפרושו לספק שמות ע' 119: השירה מתחלקת כמו שכבר הכירו חוקרים אחרים לשלושת בחיטל בית 1: א - ו; בית 2: ז - יא; בית 3: יב - טז; ולדברי סיוס: יז - יח.

הסבר מה הם הנימוקים התוכניים והצורניים לחלוקה זו?

ב. גז ה' איש מלחמה ה' שמו

אברבנאל... ולהיותו מאמר מגובה בעיני לתאר את ה' יתברך בשם "איש" נראה לי לפרש את הפסוק הזה באחד משני פנים אחרים:

האחד הוא נאמר בתמיה, האומר: האם ה' איש מלחמה? באמת הוא אינו איש שיעשה מלחמה עם איש אחר, אבל בהיפך כי "ה' שמו" - טוב ומיטיב ומלא רחמים, ואינו "איש מלחמה" אבל כל הרעו שגאה על המצריים בסביעתם בים - הם סברו ועשו אותה לעצמם, והוא אמרו " מרכבות פרעה וחילו ירה בים" ומילת "ירה" אינו חוזר אל הקב"ה אלא לפרעה עצמו, שהוא ירה מרכבותיו וחילו בים בחיאו אותם שמה, וכן מבחר שלישי - הם עצמם טובעו בים סוף, וכאשר טובעו שמה - "תהומות יכסיומו וירדו במצולות כמו אבן" כי הים עשה כפי טבעו כל מה שעשה והם היו אם כן סיבת רעתם, כי אין רעה יורדת מלמעלה.

והפרוש השני הוא שבעבור שפרעה אמר במצרים (שמות ה) "מי ה' אשר אשמע בקולו", "לא ידעתי את ה'", אמר שמה כאן כמחלת ממנו: "ה' איש מלחמה, * וחפץ רע שבאת לרדוף אחרי בני ישראל להלחם בם, זה ה' אשר לא ידעת ה' שמו", עתה הדעה מפתא פעולותיו. ויהיה הפסוק מקושר עם מה שאחריו: איש מלחמה, פרעה! ה', אותו ה' אשר בזית הוא מרכבות פרעה וחילו ירה בקלות כחץ נים, כאילו השליך ה' מטחים אל תוך הים כל זכב מצרים עד שמבחו השליטים, שרי הצבא שריו ממונים על חיל פרעה כלש טובעו בים סוף בתוך הים שהיה בקרקע הים. אז תהומות, עתה גלי הים הרבים והעצומים יכסיומו כאילו לא היה בם איש יודע לשרט, וזה ה' זהו שמו. ולכן כבר זכרון השם לגדל ענינו, ע"ד (תהלים צ"ג) "נשאו בהרות ה' נשאו בהרות קולם", (תהלים צ"ב) "כי תצח אויביך ה', כי תנה אויביך יאבדו".

א. מה החבדל בין שני פרושיו לפסוק ג'?

ב. כיצד תוכל להוכיח לגבי כל אחד מהם שאינו פשט?

ג. מה החבדל בין שני פרושיו לפסוק ד' וכיצד קשור כל אחד מפרושי לפסוק ד' לאחד משני פרושיו לפסוק ג'?

ד. כיצד יש לפרש "איש מלחמה" על דרך הפשט?

ה. איזה ין הפרושים שהובאו בגליון שמות ט.ז. ל"אהיה אשר אהיה" מתאימים להבנת ה' שמו" בפסוקנו?

ג. טז: אמר אויב ארדוף אשיג

תרגום אונקלוס: דחוח אמר שנאחו: ארדוף אובק אפלב ביזתא.

הסבר מה ראה התרגום להוסיף כאן "דאמר" - שאמר האויב, איזה קושי יישב על ידי כך?

* הוושטה שורה, צ"ל: ה' איש מלחמה ה' שמו" ו"איש מלחמה" הוא תאר לפרעה, אמר כנגדו אתה, איש מלחמה וחפץ רע שבאת לרדוף אחרי בני ישראל להלחם בם...

ד. מ: אמר אויב ארדוף אשיג

רש"י ד"ה אמר אויב: לעמו כשפתם בדבריו: "ארדוף אשיגם ואחלק שלל. עם שרי ועבדי" **רמב"ן**: ד"ה אמר אויב: (אחרי הביא דבוי רש"י הנ"ל) וראיתי במדרש חזית (מפרשי הרמב"ן מגיהים: בקהלת רבה) כך תני ר' ישמעאל: "אמר אויב" היה צריך להיות תחילת השיירה ולמה לא בכתב... (עין שאלה 1א במכילתא). **וידועתי בדרך הפשט** הוא סדור בפטוק הראשון מסבו, כי מתחילה אמר שטבעו בים, וירדו במצולות, והיה זה כאשר שבו המים ויכסו את הרכב ואת הפרשים, ואחר כך שב לומר איך נעשה זה, כי ברוח אפך - היא רוח קדים עשה - נערסו מים מתחילה וקפאו התהומות, ומפני זה חשב האויב שירדוף וישיגם בים ויחלק שללם ותמלא נפשו מהם, ונשפת עליהם ברוחך וכסמו ים...

- א. במה שונה דעת הרמב"ן מדעת המכילתא (שבשאלה א)?
- ב. במה שונה הרמב"ן מרש"י בפירושו המלה "אמר"?
- ג. מהו הקשר בין פסוקנו לפסוק ח' לפי דעת רש"י ומהו הקשר לפי דעת הרמב"ן?

ה. אמר אויב ארדוף אשיג **ש"ל**: "ארדוף אשיג" - העוד ו'ו החבור *Asyndeton* מורה על תכיפות הפעולה, כאילו **הרדיפה**, ההשגה וחלוק השלל הכופות זו לזו. ודוגמתו במקרא: שופטים' כ"ז: "בין רגליה כרע נפל שודד" ודוגמתו בספרי העמים דבר יוליוס קיסר: באתי ראיתי נצחתי *Veni vidi vici* הידועים לך מקומות דומים (שים בהם צורת ה *Asyndeton* בספרי הנביאים?)

תשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ, קרית משה, ירושלים

העררך: מיכאל פרלמן

שאלות בטעמי המקרא

א. י: צללו כעופרת במים אדירים **גמרא מנחות** נ"ג ע"א: אדירים: אלה המצרים, דכתיב צללו כעופרת במים אדירים. רא"ב: ...ובמים אדירים דבק עם צללו, כאילו אמר: צללו במים אדירים, כעופרת **ספורנו**: אדירים: שרים וראשי עם צללו כעופרת במים, ומהם היו השלישים על כולו שמנה פרעה על כל רכב מצרים.

- 1. מי מן המפרשים מפרש בהתאם לטעמים?
- 2. איך היה צריך להטעים לפי הדעה האחרת?

עצה טובה: עיין בסדור "עבודת ישראל" בפירוש המהדיר והמפרש יצחק בר ע' 37 בנאמר על פסוקנו.

ב. מ"ו ט"ז: תפל עליהם אימתה ופחד סדר הטעמים הוא: קדמא - מהפך - פשטא - זקף.

מדוע לא הוטעם: מהפך - פשטא - מונח - זקף?

ג. מ"ו י"ז: מקדש אדני-י כוננו ידיך

רש"י: הטעם עליו זקף גדול להפרידו מתיבת השם לשאחריו, המקדש אשר כוננו ידיך ה'.

נגד איזה פירוש מוטעה מכוונים דברי רש"י בהסתמכו על טעמי המקרא ומה הניע אוו בעל הטעמים ואת רש"י לפרש כאשר פרשו?

תשובות יש לשלוח למיכאל פרלמן, קבוצת יבנה, ד"ב חוף אשדוד